

меж; будувати висловлювання відповідно до його мети; будувати висловлювання логічно й послідовно, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами та явищами; використовувати найбільш вагомі факти й докази для розкриття теми та основної думки; робити необхідні узагальнення і висновки; вибирати тип і стиль мовлення залежно від мети і ситуації спілкування; використовувати різноманітні мовні засоби відповідно до типу, стилю, жанру висловлювання; удосконалювати висловлювання (коректувати усне й редагувати писемне мовлення) [9, с. 72]. Формуватися такі знання, вміння і навички можуть тільки в організованому (системному) навчанні, коли практичне засвоєння мови відбуватиметься безпосередньо в процесі реальної чи модельованої діяльності з метою оволодіння комунікативними вміннями і навичками.

Отже, одне з найважливіших завдань вищої школи полягає в підготовці випускників до ефективного мовленнєвого спілкування: готовності до розуміння мовлення інших, здатності до власної мовленнєвої творчості, що відповідає компетенції мовної особистості. Вчені доводять, що людина виявляє себе як особистість, як носій неповторних когнітивних, психічних і соціальних якостей лише у спілкуванні, тобто у комунікативній взаємодії.

Література

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології. Навчальний посібник / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2006. – 248 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. – 344 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2002. – 1440 с.
4. Вятютнев М. Н. Теория учебника русского языка как иностранного / Вятютнев М. Н. – М.: Русский язык, 1984. – 144 с.
5. Дроздова І. П. Навчання писемної мови студентів вищих технічних навчальних закладів східного регіону України з урахуванням їх комунікативних потреб / І. П. Дроздова– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bdpu.org/scientific_published/pedagogics
6. Изаренков Д. И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д. И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – №4. – 1990. – С. 54-60.
7. Міненко Л. М. Проблема розвитку комунікативної компетенції студентів – майбутніх спеціалістів школи / Л. М. Міненко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/604/1/04mlmssh.pdf>
8. Новий тлумачний словник української мови. – У 4-х т. – К.: „Аконіт”. – II том. – 1999. – 305 с.
9. Словник-довідник з української лінгводидактики / За ред. М. Пентилюк. – К., 2003.
10. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.

Надійшла до редколегії 27.09.2009

УДК 378

Бойко А. І.

СОЦІАЛЬНІ ВИМОГИ ДО РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Розвиток освіти відповідає потребам суспільства і виконує адаптаційну функцію щодо швидкоплинних соціальних умов. Трансформація освіти обумовлена економічними, світоглядними, політичними факторами. При реформуванні української освіти повинен бути врахований світовий досвід формування освітніх систем. Ключові слова: особистість, цінності, система освіти, економіка освіти, ринкові трансформації.

Бойко А. І. Социальные требования к реформированию образования. Развитие образования отвечает требованиям и потребностям общества и выполняет адаптивную функцию по отношению к быстроизменяющимся социальным условиям. Трансформация образования обусловлена экономическими, мировоззренческими, политическими факторами. При реформировании украинской системы образования необходимо учитывать мировой опыт формирования образовательных систем. Ключевые слова: личность, ценности, система образования, экономика образования, рыночные трансформации.

Bojko A. I. Social requirements to reformation of education. The development of education satisfies the needs of the society and performs self-adapting function of transient social conditions. The development of education is conditioned by economical, ideological and political factors. World experience of education system organization should be considered at forming of Ukrainian education. Key words: person, value, system of education, economy of education, market transformations.

Одним із першочергових завдань соціально-гуманітарного розвитку українського суспільства є перегляд освітньої парадигми та формування нової, особистісно орієнтованої освіти. У дослідженнях вітчизняних вчених підкреслюється необхідність відходу від традиційної парадигми освіти, яка відтворювала наявний стан речей, формувала стандартизовану особистість. Проблеми освіти висвітлюються і аналізуються в працях провідних українських вчених – В. Андрущенко, І. Каленюка, В. Боброва, В. Кременя, В. Журавського, С. Ніколаєнка та багатьох інших.

Система освіти, характерна для індустріального суспільства, побудована за принципами факторного об'єктивізму, спрямована на забезпечення рівноваги та стабільності суспільства. За таких умов переважав процес масової стандартизації, а соціалізація індивіда не забезпечувала повноцінного розвитку індивідуальності. Тому в постіндустріальну добу необхідно переглянути соціальну функцію освіти, що може бути здійснено на підставі факторного суб'єктивізму. Стаття присвячена дослідженню становлення особистісно орієнтованої освіти в процесі трансформації українського суспільства. Мета нашого дослідження – аналіз проблем розвитку освіти в контексті становлення в Україні ринкових відносин. Об'єктом дослідження є освіта; предметом – головні особливості її розвитку в умовах становлення в Україні ринкових відносин.

У працях В. Андрущенко – „Роздуми про освіту”, „Організоване суспільство”, „Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття” та ін. проаналізовано підходи до освіти [1], висвітлюється перебіг подій Болонського процесу, вплив інформаційних і телекомунікаційних інновацій, концептуальні реформи вітчизняної освітньої галузі. На думку В. Андрущенко, представлені у сучасній літературі способи організації навчання та виховання в Англії, США, Німеччині, Франції, Японії і інших державах повинні аналізуватися критично і прискіпливо як з огляду їх сутності, спрямованості і переваг, так і з погляду на внутрішні суперечності, які є в будь-якій системі освіти, навіть у найбільш розвиненій та ефективній [2, с. 188-189]. Тому слід творчо відтворювати власний досвід, органічно поєднувати його з найновішими досягненнями сучасної науки, культури і соціальної (передовсім, педагогічної) практики.

З даними проблемами перекликаються праці В. Кременя, який вважає, що XXI століття цілком слушно називають „суспільством знань”, бо тільки знання визначають і матеріальне, і духовне життя. Самі знання постійно примножуються, і людина, природно, витрачає все більше часу для їх набуття. Проявляється це, наприклад, у тому, що вища освіта перестає виконувати лише традиційну функцію підготовки фахівців для, як ми раніше говорили, народного господарства. Здобуття вищої освіти стає все більш обов'язковим етапом у розвитку особистості. Держава, яка проводить таку освітню політику, цим самим створює необхідні передумови для застосування новітніх науково-інформаційних технологій, ефективність використання яких залежить від рівня розвитку, освіченості людини.

Процес європейської інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя держави, не оминув він і вищої освіти. Відтак, Україна визначила чіткі орієнтири на входження в освітній та науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог, щораз наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. Аналізуючи глобальні проблеми освіти, В. Кремень висуває концептуальні ідеї щодо розвитку особистості в процесі неперервної професійної освіти. Особлива увага приділяється дослідженню таких важливих психолого-педагогічних проблем сьогодення, як формування особистості професіонала, професійної культури, організація виховної роботи в закладах професійної освіти різного типу, розвиток професійних інтересів майбутніх фахівців [5, с. 14-15].

Питаннями економіки освіти в своїх працях переймається І. Каленюк. У своїх працях вона наголошує, що: „Одним з найважливіших стратегічних завдань розвитку освіти є забезпечення

високого соціального статусу педагогічних працівників. Всупереч недостатньому економічному і соціальному статусу вчителів і викладачів як осіб, що займаються недостатньо важливою і престижною діяльністю, в яку важко набирати людей з хистом і талантом до цієї справи, освіта повинна трансформуватися у суспільно значиму професію, адекватно оплачувану і організовану на базі реальних заслуг, вимог і виконання. Основним механізмом виступає законодавче гарантування високого рівня оплати праці освітян разом з адміністративною відповідальністю за невиконання обов'язкових норм, створення сприятливих умов для вчителів і викладачів державних навчальних закладів (рівень оплати праці, умови праці, друкування наукової продукції тощо) [6, с. 316].

Розвиток сучасного постіндустріального суспільства з притаманними йому особливостями у вигляді усвідомлення природних обмежень зростання, екологічної кризи, загрози ядерних катастроф, реальностей структурної кризи, ерозії традиційних цінностей супроводжується посиленням пошуком нових форм життя і мислення. Цей пошук виявляється, з одного боку, в формуванні нового економічного порядку, який характеризується розв'язанням проблем техніко-економічного гатунку та наголосом на морально-духовних і культурологічних протиріччях і проблемах, а з іншого – у народженні і маніфестації нових форм культури, чуттєвості, розуміння, способів, і, особливо, стилів життя – цих найбільш адекватних культурі постмодерну засобів самоусвідомлення та самореалізації людини.

Процеси сучасних ринкових трансформацій, що охопили всі сторони життєдіяльності людства, виявляються у загостренні конкуренції та інституціональних змінах, пов'язані з необхідністю переосмислення ролі державного сектору в економіці. В новому суспільному контексті система освіти та її функція не можуть залишатися незмінними і потребують відповідної трансформації. В сучасному суспільстві набуває нового змісту призначення освіти, її масштаби, форми і методи організації та управління освітньою галуззю.

Сьогодні багато чого у розвитку українського суспільства формується під впливом ідей та цінностей, які диктуються ринковою поведінкою і зростаючою конкуренцією на світових ринках. Усе більший акцент робиться на комерційних цінностях і ринковому досягненні успіху. У суспільстві спостерігається очевидне зростання індивідуалізму й егоцентризму, що підсилюється повсюдним упровадженням інформаційних технологій.

Усвідомлення доленосної ролі освіти в розвитку сучасного суспільства стало основою для прийняття багатьма країнами світу стратегічних проєктів і програм: „Освіта двотисячного року” (ФРН), „Освіта Америки ХХІ століття” (США), „Освіта майбутнього” (Франція), „Модель освіти ХХІ століття” (Японія) та інших, в яких основні напрями розвитку національних систем освіти розглядаються як вирішальний фактор досягнення конкурентоспроможності країн у світовому просторі та забезпечення сталого економічного і соціального розвитку.

Однією з головних задач освіти ХХІ століття виявилось виховання у молодих людей навичок, можливостей і здібностей прилаштування до світу, що швидко змінюється. Позитивне майбутнє України можливе за трьох умов: якщо в країні зусилля і увага будуть зосереджені на особистості, потребах людини в освіті; якщо держава сприятиме утвердженню нових суспільних відносин через свідомість людей; якщо практика виходитиме з потреб адаптації до нової системи соціально-економічних відносин, з тим щоб такий найцінніший «товар» як знання міг дійти через ці механізми до кожного конкретного споживача. Все це направлено на забезпечення сталого розвитку суспільства та стає можливим лише на основі всебічного розвитку особистості кожної людини, що зумовлено суто економічними проблемами, а не тільки глобальними. У центрі уваги освіти постає особистість кожної людини, єдина і неповторна, з тільки їй властивими рисами, навичками, інтересами.

Орієнтація на ринкові цінності формує у людей переважання споживацьких інтересів як таких, що формують їх поведінку і менталітет як споживачів, покупців товарів на ринку, та відсуває на задній план всі інші цінності – моральні, духовні. В сучасному світі вже давно стало зрозумілим, що така раціоналізація, суто прагматична спрямованість суспільної діяльності може набути руйнівного характеру. Суспільство є сильним, життєздатним своїми громадянами, для яких суспільні цілі не є пустим звуком, для яких реальну вагу мають духовні цінності:

патріотизм, відповідальність за долю своєї країни, а не весь менталітет зводиться до їх поглядів і смаків на споживацькі товари. Усвідомлення важливості сфер духовного виробництва у забезпеченні виживання та розвитку сучасної цивілізації стало основою кардинальної зміни відношення до сфери освіти. Зникає роз'єднаність між розвитком своєї особистості та суто професійними знаннями, призначенням освіти стає всебічний розвиток особистості та надання професійних знань. Повинна бути переосмислена функція освіти, що традиційно розумілася як підготовка до виконання ієрархічно визначених ролей. На даному етапі ця функція повинна здійснюватися для підготовки робочої команди, для втілення почуття солідарності та для визнання і розуміння особистих відмінностей. Саме тому зараз зростає значення типу освіти, який стосується поведінки людей: вміння вести себе, спілкуватися з іншими, бути лідером тощо.

Право на освіту є одним із головних прав людини в цивілізованому суспільстві. Без належної освіти особа не спроможна сприймати себе як частину суспільства, як вільну постать, навіть не спроможна зрозуміти сутність тих прав і свобод, які гарантує Конституція [7]. Рівний доступ до якісної освіти забезпечується для всіх громадян України, незалежно від національності, статі, соціального походження і майнового стану, віросповідання, місця проживання і стану здоров'я. Реалізація цього права передбачає прозорість, спадкоємність системи утворення всіх рівнів, її здатність реагувати на демографічні, соціальні, економічні зміни. Модернізація системи освіти направлена на забезпечення його якості з урахуванням новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики.

Якість освіти є національним пріоритетом і передумовою виконання міжнародних норм і національного законодавства в частині реалізації прав громадян на отримання освіти. Висока якість освіти передбачає взаємозв'язок освіти і науки, педагогічної теорії і практики. Якість визначається на основі вимог системи стандартів шляхом оцінки громадськістю освітніх послуг. Держава здійснює перманентний моніторинг якості освіти, забезпечує його прозорість, сприяє розвитку суспільного контролю. Державна політика в області безперервної освіти здійснюється з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти, соціально-економічних, технологічних і соціокультурних змін протягом життя. Держава здійснює прогноз об'ємів і напрямів професійної підготовки в навчальних закладах різних типів і форм власності, створює умови для професійного навчання безробітних з урахуванням змін на ринку праці.

Сучасна економіка освіти може створити передумови для розвитку всіх напрямів галузі з метою формування високого освітнього рівня народу України. У наш час, коли воля і свідомість людей все більше визначають перетворення у суспільстві, у новому ракурсі постають критерії суспільного прогресу, що зумовлює соціальний запит на високий рівень освіченості, культури, професіоналізму фахівців. Низький професійний і загальнокультурний рівень значної частини населення, особливо молоді, впливає не тільки на конкурентоспроможність країни на світовому ринку, але й на рівень соціальної стабільності. Саме освіта покликана сприяти формуванню інтелектуального потенціалу нації, всебічному розвитку особистості як найвищої цінності суспільства, стати могутнім фактором розвитку духовної культури українською народом, відтворення продуктивних сил України. У зв'язку з переходом суспільства від постіндустріальної стадії до інформаційної, інтерактивної все більшого значення набувають такі чинники, як усвідомлення взаємозалежності, необхідності тісного співробітництва, пошук нової інформації, впровадження системи неперервної освіти. Глобальні зміни в суспільстві дали підставу ЮНЕСКО розробити та прийняти Концепцію ступеневої підготовки фахівців. Інтегрування української освіти в загальноєвропейський чи світовий контекст розпочинається з усвідомлення засад і і принципів сучасної неперервної освіти та пошуку шляхів її практичної реалізації.

Трансформація систем освіти, зумовлена необхідністю більшої персоналізації освіти та уваги до повного особистого розвитку, висуває нові вимоги до організації і менеджменту освітньої діяльності, які не сумісні з традиційною моделлю. Ця суперечність проявляється в тенденції надання освітнім закладам більшої автономії. Більш високий ступінь незалежності освітнього закладу робить його здатним краще пристосовувати весь комплекс освітньої роботи до характеристик і потреб населення.

Література

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2005. – 804 с.
2. Андрущенко В. П. Реальність освіти: проблеми деміфологізації / В. П. Андрущенко // Практична філософія. – 2001. – № 2. – С. 188-189.
3. Андрущенко В. П. Вийти за межі моделі «розвитку навздогін» / В. П. Андрущенко // Віче. – 2001. – № 10. – С. 88.
4. Андрущенко В. П. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій та ін. – К.: Навч. книга, 2004. – Кн. 1: Пріоритет інтелекту. – 638 с.
5. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / Кремень В. Г. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
6. Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. / І. С. Каленюк. – К.: Знання України, 2003. – 316 с.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 6.

УДК 37.015.3

Горбач Г. М.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті висвітлені етапи, стадії, „технологічні” засоби, стилі та бар'єри педагогічного спілкування. Ключові слова: педагогічне спілкування, засоби, стилі, бар'єри спілкування.

Горбач Г. Н. Некоторые особенности педагогического общения. В статье описаны этапы, стадии, „технологические” приемы, стили и барьеры педагогического общения. Ключевые слова: педагогическое общение, средства, стили, барьеры общения.

Horback G. N. Separate feature of pedagogical intercourse. The article lights up the stages, technological methods, styles and barriers of pedagogical communication. Key words: pedagogical intercourse, tools, styles, barriers of intercourse.

Спілкування – це взаємодія, яка завжди має здійснюватися за формулою „суб'єкт – суб'єкт”. Особливо це стосується професій соціономічного типу (в основу яких покладено взаємодію людей), до яких належить також професія педагога [3, с. 91]. Специфічна особливість педагогічної діяльності полягає в її нерозривній єдності зі спілкуванням. Після розв'язання педагогічного завдання (і на цій основі) викладач повинен ще розв'язати комунікативне завдання. Комунікативне завдання є похідним від педагогічного, впливає з останнього та зумовлює ним. Інакше кажучи, комунікативне завдання є педагогічним, але перекладеним мовою спілкування [1, с. 205].

У структурі педагогічного спілкування виокремлюють такі етапи: I – прогностичний; II – початковий етап (організація безпосереднього спілкування); III – управління спілкуванням у педагогічному процесі; IV – аналіз реалізованої системи спілкування і моделювання майбутньої діяльності.

Аналізуючи технологічний аспект професійно-педагогічного спілкування, В. Кан-Калік [5] визначає такі його стадії:

1) *Орієнтування під час спілкування.* Педагог адаптує власний звичайний стиль спілкування до конкретних умов. Така адаптація ґрунтується на: усвідомленні педагогом власного стилю спілкування з учнями; мисленому відтворенні минулих особливостей спілкування з певним класом; уточненні стилю спілкування у нових комунікативних умовах діяльності, що впливають із ситуації.

2) *Початкова стадія спілкування.* На підставі нової інформації про ситуацію та конкретні умови коригуються обрані прийоми і способи спілкування.

3) *Зосередження уваги на педагогові.*

4) *Вербальне (словесне) спілкування* – своєрідна серцевина педагогічного спілкування. Необхідні образність, виразність мови педагога, точність та дієвість його формулювань,